

Nem az elmúlt dolgok felhánytorgatása oéljából írtam röviden a Keleti Ujság nyelv-művelő mozgalmanak első, kezdő-koráról, hanem azért, mert végre egy évi szünet után ez év májusában újra megindult e napilap „Anyanyelvünkért” rovata. Ezuttal külső munkatársra bízták a rovat szerkesztését. A jelenlegi rovat-szerkesztő, *ifj. Nagy Géza* tanári munkájából és az EME tavalyi tor-dai vándorgyűlésén tartott előadásából ítélve, a fiatal tanár-nemzedékben mindenképpen a legalkalmasabb e szerepkör betöltésére.

Már első bemutatkozó cikkében olyanokat ír, amelyeket minden nyelv-művelő a maga elveinek ismerhet el. „Eberem örök-dünk és másokat is arra készítetünk — mondja —, hogy híven örök-djenek nyelvünk épségén. Sajátosságait, egyéni, különleges szépségeit állandóan ragyogtatni fogjuk, hogy az, aki eddig is szerette és ápolta, ezután még hűségesebb legyen hozzá és még féltőbb szeretettel tisztítsa, védje. Számon tartjuk az agasz-tó jelenségeket is és az általános magyar nyelvi hibáknak, az idegen gondolkodás- és beszéd-módnak kiküszöbölésén kívül állandóan figyelemmel kísérjük a magyar nyelv sorsát Erdélyben. Rendszeresen ismertetjük mind az erdélyi, mind a magyarországi nyelv-művelés eddigi elért eredményeit. Munkánk azonban csak akkor lesz eredményes, ha tudósok, írók, újságírók tábora és az olvasó-közönség egyetlen nagy munkaközösségbe tömörül s írásban meg élőszóban terjesztőjévé válik az anyanyelv épsége és sorsa iránti erkölcsi felelősség-tudatnak. Mostantól kezdve tehát hetenként megint megjelenik az Anyanyelvünkért rovat és tájékoztat, dicsér, int, figyelmeztet s gondolkoztat” (Keleti Ujság XXII. 1939. 104. sz. 9. l.).

E sorokból látható, hogy az új rovatszerkesztő öntudatos és tervszerű munkához kezd. Amennyire az eddig megjelent cikkekből megállapítható, a kéthetenként megjelenő rovatban a szerkesztő mindig egy nagyobbacska nyelvhelyességi cikket közöl, de gondoskodik arról is, hogy kisebb lélekzetű nyelv-művelő részek (magyarító szótár, hírek, szerkesztői üzenetek) egészít-sék ki és tegyék változatossá a rovatot.

Igazi meglepéddel könyveljük el a nyelv-művelő mozgalom ez újabb erdélyi eredményét mint olyant, amely a nagyközönség körében terjeszti ugyanazokat az eszméket, amelyeknek szolgálatában áll a mi rovatunk is. A rovatszerkesztőt éppen úgy köszönet illeti, mint a Keleti Ujság felelős szerkesztőjét, *dr. Somodi András*t azért, hogy a megkezdett, de sajnálatos személyi veszteségek miatt szünetelt rovat újjászűletésének eszméjét újra felvetette és megvalósította.

Szta.

Hasonló hangzású szavak cseréje.

Mulatni szoktunk azokon a legtöbbször kevésbé iskolázott embereken, akik hasonló hangzású idegen szavakat cserélnék össze, hiszen általános szokássá vált a tanulatlan ember jellemzésére az allegória-filegória vagy az aroma-reuma szavak cseréjét emlegetni. Pedig ilyenféle tévedés megcsik műveltebb osztálybeliekkal, sőt olyanokkal is, akiknek írás a mestersége. Súlyosbító körülmény, hogy nem is idegen szavakkal történik meg ez a baleset, hanem eredeti magyarokkal.

Egy szépirodalmi folyóiratunk regény-bírálatában olvasom azt a panaszt, hogy az író két helyen is *egyenlöré*-t ír *egyelőre* helyett. Egy időszaki írásban én is ráakadtam nemrégiben: Amit lázasan keres és... egyre hajszol, de *egyenlőre* nem talál. Úgy látszik, az *egyenlőre* erősen befészkelte magát, sokszor kifogásolták már ilyen használatát, de *egyelőre* még mindig terjedő-

ben van és félő, hogy egészen gyökeret ver. Az ember hajlandó volna sajtóhibának tartani őket (ha nem jelennének meg olyan gyakran) vagy a szedő hibás okoskodása termékének, mert a két szó között semminő jelentésbeli rokonság nincsen. *Egyelőre* annyi mint *még egy ideig* (pl. egyelőre meg várok, aztán meglátom, mit teszek), *egyenlőre* pedig annyi mint egy nagy ságra, hesszúságra stb. szabni, *egyformára* elkészíteni valamit. Így magában ritkán is használjuk, leginkább még fölszólító mondatokban fordul elő.

A felesége nem *szívelte* a szerencsétlent, olvasom egyik újabb népi tárgyú regényünkben. Jól van ez így? Helyes-é az állítmány? Alig veszi észre az ember, hogy itt is egy hanggal (betűvel), az első *l*-lel több van a kelieténél. Mert más *megszívelni valamit* és más *szívelni valakit*. *Megszíveltem*, megfogadom, vagy legalább is szívemre veszem, erősen megfontolom barátom jótanácsait, és pl. édesanyám nem *szíveli*, nem állhatja, nem szereti, nem nézi jó szemmel a léha embereket.

A *fáradtság*nak és *fáradtságnak* föleserélése is egészen közönséges. Leginkább azonban az esik meg, hogy mind a két fogalomra a *fáradtság* szót használják. Igaz, hogy ebben az esetben nem is hasonló, hanem egyenlő hangzású két szó zavarja meg az embert, a kettő közti különbséget jóformán meg kell tanulni. Legelőkelőbb írónknál olvasom: ...bénító *fáradtság* küszik a lelkébe; helyesen *fáradtság* lett volna. Hogy nem sajtóhibával van dolgunk (vagy legalább is nem valószínű), az is bizonyítja, hogy a szó hibás használata néhány lappal később megismétlődik. — Csodálatos módon nem érzett *fáradtságot*. Ez a mondat egy jóhírű szépirodalmi folyóiratunkból való; itt is *fáradtság* volna helyén. Mert *fáradtság* csak annyi, mint fáradozás, nehéz munka, pedig az írók mind a két esetben többet akartak mondani, a fáradozásnak mintegy az eredményét, következményét akarták kifejezni. Mondhatom például, hogy nagy *fáradtsággal* jutottam föl a hegytetőre, vagyis nagy vesződséggel, ügyyel-bajjal, nagynehezen. Viszont ha már följutottam, nagy *fáradtság*, elfáradás, kimerültség vehet rajtam erőt.

Gyakran tévesztik össze szóban és írásban a *helység*-et a *helyiség*-gel. Tudományos folyóiratból való példa: Érdekes, hogy Máramarosban is vannak Moksza nevű *helyiségek* (azaz helységek); a rádióból hangzott el ez a mondat: Ezeket a szereket zárt *helységben* tartjuk (vagyis *helyiségben*). Mert *helyiség* nem több egyetlen teremnél, szobánál vagy akár kamránál, a *helység* ellenben a községgel (esetleg várossal) egyenlő.

Más a *tanulság* is, mint a *tanúság*. Az első valamely történetből, eseményből, meséből levonható tanítást, okulást jelent, a tanúság pedig annyi, mint tanúskodás. Hibás tehát a szóhasználat ebben a mondatban: T. Á., új könyve *tanulsága* szerint, született elbeszélő; helyesen: *tanúsága* szerint. A *tanulság* meg éppen más.

Ép így más a *jólet* és megint más a *jóllét*. A jólet a jó móddal, gazdagsággal rokon-jelentésű szó, míg a jóllét egészséges állapotot jelent.

Ritkábban mondanak *gondatlan*-t *gondtalan* helyett, de ez is megesik olykor. A kettő között lényeges különbség van. Az első (gondatlan) annyi, mint figyelmetlen, rendetlen, olyan, aki nem törődik, *nem gondol* azzal, ami rá van bízva, aminek gondviselése az ő kötelessége volna. A második (gondtalan) csaknem az ellenkezőjét jelenti, mert annak a neve, akinek semmire nincsen gondja, aki gond, baj, fáradtság nélkül éli világát, akár azért, mert valóban teheti (az Isten minden jóval megáldotta), akár azért, hogy olyan a természet, semmivel sem gondol, semmi sem hozza ki a sodrából; majd csak lesz valahogy, mert sohasem volt úgy, hogy valahogy ne legyen.

Használják még más a *gyámoltalan* és más a *gyámolatlan*. Ezt a két szót nem igen szokták föleserélni, mert a gyámolatlan nincsen használatban,

mégis fölemlítém, mert *Vörösmarty Mihály* Szegény asszony könyvének harmadik sorában előfordul (Agg, szegény és *gyámolatlan*, Úl magán a csendes lakban), sokan sajtóhibának nézik és gyámoltalanra javítják ki, sőt versgyűjteményben is rátaláltam ilyen rontott formájára, pedig a ritmus és a rím is csak az elsőt (*gyámolatlan*) igazolja. *Gyámoltalan* ma annyi mint gyenge, tehetetlen, aki nem tud magán segíteni; *gyámolatlan* az, akinek nincsen gyámolítója, gyámola (*gyámol* elavult szó, a régi nyelvben annyi mint támasz); ilyen a költő édesanyja, mert férje meghalt, gyermekei szétszóródtak, egészen magára maradt.

Többször vitatkoztak azon is, hogy az egykorúság kifejezésére melyik a helyes szó: *egyívású* vagy *egyívású*. Némelyek csodálkoztak, amikor meghallották, hogy voltaképpen egyik sem, mert a helyes *egyívású* volna (hosszú *í*-vel). A szó ugyanis az *ívik* (párosodik, halakra mondják) ige családjába tartozik (innen származik az *ivadék* szó). A szó jelentése azonban a köznyelvben elhomályosult, mondhatni elavult, és némelyek olybá vették, mintha az *íváshoz* volna valami köze, hiszen igaz, így is van értelme; mások meg (nyilván a harciasabbak) a *vívással* kapcsolták össze. Ebből az következik, hogy most három erősen hasonló hangzású szavunk van ugyanannak a fogalomnak jelölésére, egyiket sem lehet hibáztatni. Közülök is az eredetit (*egyívású*) használják legritkábban, leginkább még olyanok, akik a szó származásával is tisztában vannak, vagyis a nyelvtudománnyal foglalkozók.

Brüll Emánuel.

Kis hibák — gyakori vétségek.

1. Egyik írónőnk cikkében olvasom a *cukorpor* szót (ha jól emlékszem, arról panaszkodik, hogy hiányzott a hideg kávéjához, de hát ez mellékes); eddig csak élőszóban hallottam, írásban, nyomtatásban nem láttam, most sem szívesen vettem tudomásul létezését. Mert ma, a könyvnyomtatás korszakában csak azokat a szavakat vagyunk hajlandók meglévőkné tekinteni, amelyek már nyomtatásban is megjelentek, mintha a *verba volant, scripta manent* elsősorban a szavakra vonatkoznék. Visszatérve a cukorporra, az a kifogásom a szó ellen, az összetétel ellen, hogy a jelzett szót és a jelzót (az alapszót és a meghatározó szót) föleseréli, mert hiszen az író nem *por*-ról akar beszélni, hanem *cukor*-ról (cukor az alapszó, a jelentés tulajdonképeni hordozója), a cukornak egyik fajtájáról, arról, amely poralakban szolgálja az embert, *tehát porcukor*-ról kellett volna szólania. Ép így beszélünk kockacukorról, kristálycukorról, sárgacukorról, mézcukorról stb. és nem cukorkockáról, cukorkristályról stb., mert ezek mást jelentenének, nevezetesen cukorból készült kockát, cukorból való kristályt stb. Még világosabbá válik a kétféle összetétel jelentése közti különbség, ha ezt a két szópárt vesszük szemügyre: más a cukornád és más a nádcukor, ép így más a cukorrépa és megint más a répacukor. (Vízválasztó helyett sem mondhatunk választóvizet.) Kávénkba e szerint nem *cukorpor* való, hanem *porcukor*.

2. A francia-olasz viszony kiélesedése nyílt *színtvallásra* kényszeríti Angliát. (Napilapból.) Ebben a mondatban a *színtvallás* szóval nem tudok megbarátkozni, mert egy betűvel (hanggal) több van benne, mint szükséges volna, elég a *színvallás* is, tárgyrag nélkül. Az összetétel elő- és utótagjának viszonyát (tárgyas összetétel) ugyanis ebben az esetben nem kell megjelölni. Azt mondjuk favágás (nem fátvágás), ruhamosás (nem ruhátmosás), szoba-